

UNUTULMA HAKKININ İSTİHBARİ KAYNAKLI İDARİ İŞLEMLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ^{*1}

Sevil Şilan KUM^{*2}

Öz

İnternet ortamında bulunan kişiye ait her türlü bilginin arşiv kaynağı olarak kullanılması, kişiye ait verilerin kalıcı olarak saklanması ve bu verilere ulaşımın internet teknolojileri sayesinde kolaylaşması, bilginin öznesi konumundaki bireyin korunmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda unutulma hakkı, bireye kişisel verileri üzerinde kontrol hakkı sağlamak ve kişiye geçmişinden bağımsız olarak kendisini geliştirme imkânı tanımaktadır. Makalenin ilk bölümünde unutulma hakkının tanımı yapılarak uluslararası hukuktaki ve Türk hukukundaki yeri incelenmiş, devlet aklı ile unutulma hakkının çatışma halinde olduğu, tarihsel süreçler göz önünde tutularak ortaya konmuştur. İkinci bölümde ise OHAL KHK'lerinin hukuki nitelikleri incelenerek, KHK ile ihraç edilen kişiler için öngörülen hak mahrumiyetlerinin ve adli sicil kayıtlarının unutulma hakkı üzerindeki etkisi tetkik edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Unutulma Hakkı, Devlet Aklı, Olağanüstü Hâl, Kanun Hükmünde Kararname, İstihbarat.

EVALUATION OF THE RIGHT TO BE FORGOTTEN IN TERMS OF ADMINISTRATIVE ACTIONS BASED ON INTELLIGENCE

Abstract

The use of personal information in the Internet environment as an archival source, having the personal data permanently and the easy access to data due to internet technologies required the protection of the individual who is the subject of the information. Concordantly, the right to be forgotten gives individuals control over their personal data and allows individuals to improve themselves independently of their past. In the first part of the article, the right to be forgotten is defined, and its place in international and Turkish law is examined, and it is demonstrated by considering historical processes that the right to be forgotten conflicts with the reason of state. In the second part, by analyzing the legal qualities of the extraordinary legislative decree, the effect of the deprivation of rights stipulated for the persons dismissed by the decree and the criminal records on the right to be forgotten is examined.

Keywords

Right to be Forgotten, Reason of State, Emergency State, Legislative Decree, Intelligence.

^{*1} Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 12.01.2021 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 06.08.2021.

^{*2} Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, 3. Sınıf Öğrencisi,
E-posta: sevil.kum7@gmail.com,
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-0948-4342>.

GİRİŞ

Bilişim çağı, insan hayatında birçok değişikliğe yol açmış ve bu çağın getirdiği yenilikler sayesinde bireyin yaşam tarzı ciddi ölçüde değişmiştir. Kuşkusuz, ortaya çıkan yeniliklerden en önemlisi internettir. Gelişen teknoloji ile birlikte internet, bireyin yaşamını daha konforlu hâle getirmektedir. Ancak bilgi teknolojilerinin ve internetin gelişimiyle birlikte bilginin kalıcı olarak saklanması ve bilgiye erişimin ciddi boyutlara ulaşması,¹ özel hayatın gizliliğini ve kişisel verilerin korunmasını tehlikeye sokmaktadır. İnsanların bilinmesini, hatırlanmasını ve kullanılmasını istemediği bilgilerinin çeşitli haber sayfalarında, sosyal medyada ve adli sicil kayıtlarında saklanması, bilginin öznesi olan bireyin yaşadığında türlü sıkıntılara sebep olabilmektedir. Değişen ve gelişen çağın getirdiği bu sorunlar karşısında, kişiye özel ve onurlu bir yaşam tanınması hususunda öne sürülen unutulma hakkının ehemmiyeti sıkça dile getirilmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler, büyük bir hız kazanmış ve kitleler de bu hızın etkisiyle söz konusu ortamın içinde sadece bir kullanıcı değil, aynı zamanda bilgiyi ve veriyi oluşturan birey konumuna geçmiştir. Bu şekilde bireyler bilgiye rahatça ulaşabilmekte ve oluşturdukları verileri paylaşabilmektedirler. Ayrıca kişiye ait bilgilerin saklanması da geçmişe göre daha kolay hâle gelmiştir. Bu gelişmeler, her ne kadar hayatımızı kolaylaştırırsa da bazı sorunlara sebebiyet vermektedir. Unutulma hakkını korumaya yönelik araçların bu noktada bir çare olarak öne sürülmesi, ihtiyaçların çözümüne yönelik önemli bir adımdır.

I. UNUTULMA HAKKI: DEVLET AKLI UNUTUR MU?

A. Unutulma Hakkının Tanımı ve Amacı

Unutulma hakkı; kişinin, kendisine ait bilginin erişimden kaldırılmasını talep etme yetkisidir.² Ancak hak konusu olan bilginin basit bir bilgi olmadığını ve bazı özellikleri taşıması gerektiğini belirtmek gerekir.³ Söz konusu bilgi, kişinin güncel durumunu değil, geçmişteki durumunun bir parçasını yansıtmakta ve bu bilginin öğrenilmesi bireyin hayatında olumsuz değişikliklere yol açabilmektedir. Bu bakımdan unutulma hakkını bireyin geçmişte hukuka uygun olarak üçüncü kişiler için ulaşılabilir hâlde bulunan kişisel verilerinin, aradan geçen zaman sonucu önemsiz hâle gelmesine dayanarak, artık üçüncü kişilerce ulaşılamamasını yani verilerinin silinmesini talep edebilme hakkı olarak tanımlamak mümkündür.⁴

¹ Eren Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, (2017), 1.

² Franz Werro, "The Right to Inform v. The Right to be Forgotten: A Transatlantic Clash", George Town University the Center of Transnational Legal Studies Colloquium, (2009), 285.

³ Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, 6.

⁴ Ayşe Melek Turhan, Kişiliğin Korunması ve Veri Koruma Hukuku Kapsamında Unutulma Hakkı, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul 2018).

Bir başka görüşe göre; unutulma hakkını, bireyin internet ortamında yer alan ve üçüncü kişiler tarafından öğrenilmesini istemediği kişisel verilerinin silinmesini, dolayısıyla dijital dünyada unutulmayı, hatırlanmamayı isteme hakkı şeklinde tanımlayabiliriz.⁵ Bu tanımdan yola çıkarak, unutulma hakkını bireyin geleceğini, geçmişte yaşanmış münferit olaylardan bağımsız olarak şekillendirme hakkı olarak ele alabiliriz. Çünkü kaydedilen veya paylaşılan bu tür bilgiler, kişinin toplum içindeki kimliğini oluşturmaktadır ve kişinin kendisini serbestçe tanımlayabilmesinin önünde engel teşkil edebilmektedir. Bir başka deyişle unutulma hakkı, en saf hâliyle, bireye kişisel veriler hakkında sahiplik ve daha da önemlisi kontrol hakkı verir.⁶ Bu tanımlamalar ışığında; unutulma hakkını, bireye kendisini geçmişinden bağımsız olarak serbestçe tanımlayabilmesi için imkân tanıyan bir insan hakkı olarak tarif etmek mümkündür. Kişi, bu hakkın koruması altında hayatına istediği şekilde yön verebilecek ve onurlu bir yaşam için gereken temel şartlardan birisi olan maddi ve manevi varlığını devlet otoritesi veya diğer bireyler karşısında koruyabilecektir. Kısaca unutulma hakkı, değişen dünyanın ve gelişen teknolojinin menfi etkileri karşısında bireyi korumayı amaçlayan bir haktır.

Ancak söz konusu bu hakkın ileri sürülebilmesi, her zaman mümkün değildir. Unutulma hakkının ileri sürülebilmesi, zamanın geçmesi ile kişinin durumunda ve/veya rızasında meydana gelen değişimle ilgilidir.⁷ Hakka bu çerçeveden yaklaşıldığında; unutulma hakkının iki temel unsur etrafında şekillendiği görülecektir: bilgi ve zaman unsuru.⁸ Unutulma hakkına dayanarak silinmesi talep edilen bilginin saklanması, başlangıçta hukuka aykırılık teşkil etmemektedir.⁹ Yani söz konusu bilginin yayılması veya saklanması meşru bir sebebe dayanmaktadır. Unutulması istenen bilgiler, kişinin şöhretine saldırı niteliğinde olabilir, fakat başka menfaatler nedeniyle paylaşılmaları meşrudur.¹⁰ Örneğin adli sicil kayıtlarının tutulması, suç işleyen kişiye ilişkin haberlerin basında yer alması meşru niteliktedir. Bu bakımdan yayılan bilgi -en azından başlangıçta- hukuka uygundur. İkinci olarak söz konusu bilgi, yanlış bir bilgi değildir.¹¹ Tam tersine hakka konu olan bu bilgi, gerçeği yansıtmaktadır. Ancak bu bilgi yayıldığı anda gerçek olmakla beraber, zamanla bilginin niteliği değişmektedir.¹² Burada somut bilginin, unutulma hakkını ileri süren kişiye ait olması gerektiğini belirtmekte fayda vardır.

⁵ Aydın Akgül, "Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: "Unutulma Hakkı" ve AB Adalet Divanı'nın "Google Kararı", TBB Dergisi, S.116 (2016): 17.

⁶ Ausloos, Jef, "The 'Right to be Forgotten' - Worth remembering?" Computer Law & Security Review 28, S.2 (2012): 146.

⁷ Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, 6.

⁸ Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, 39.

⁹ Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, 39.

¹⁰ Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, 39.

¹¹ Yıldız, Tuba, Kişilik Hakları Açısından Unutulma Hakkı, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı (2019), 113.

¹² Murat Önok, "Kişisel Verilerin Korunması Bağlamında Unutulma Hakkı ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Uluslararası Sempozyum Kişisel Verilerin Korunması ve Kişisel Haklar (18-21.11.2015) 16, S.1 (2017): 166.

Unutulma hakkının ikinci unsuru ise, zamandır. Weber'in zaman unsuruna dayanarak yaptığı bir başka tanıma göre unutulma hakkı, bireyin bir zaman skalası çerçevesinde kişisel bilgileri üzerinde hak sahibi olmasına dayanan otonomidir.¹³ Yayılan bilginin üzerinden geçen zamanla birlikte, kişisel menfaatlerin toplumsal menfaatlere galip gelmesi olasılığı vardır.¹⁴ Yani söz konusu bilginin yayılması veya saklanması hukuka uygunken, zaman içinde kişide yaşanan değişimler neticesinde bu bilgilerin saklanması ve paylaşılması sonucu durum tersine dönmektedir ve kişisel menfaatler, kamusal yararın önüne geçmeye başlamıştır. Bir başka deyişle, söz konusu bilgi doğru olmakla birlikte toplumsal önemini yitirmiştir.¹⁵

Bu iki ana unsur bir arada düşünüldüğünde; unutulma hakkı, bireyin geçmişte hukuka uygun olarak yayılmış ve doğru nitelikteki bilgilerinin, zamanın geçmesine bağlı olarak erişimden kaldırılmasını ya da gündeme getirilmemesini talep edebilmesidir.¹⁶

B. Unutulma Hakkının Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukundaki Görünümü

Unutulma hakkı, internet çağından daha önceki dönemlere dayanmaktadır. Unutulma hakkına ilişkin verilen ilk kararlardan biri 1973 yılında Almanya'da verilen Lebach kararıdır.¹⁷ Alman Federal Anayasa Mahkemesi, eski bir suçlunun fotoğrafının ve adının ilgili suç bağlamında belgeselde kullanılmasını, insan onuru ve kendi kaderini tayin hakkı kapsamında değerlendirmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi, suçluya yüklenen dezavantajların, suçun ciddiyeti veya kamu yararı ile orantılı olması gerektiği yönünde bir karar vererek, söz konusu suç ile ilgili bilgi alma hakkının, suçun güncelliğini yitirdikten sonra tekrar gündeme getirilmesinin kişilik hakkı ihlali oluşuna karar vermiştir.¹⁸ Buradan anlaşılacağı üzere mahkeme, suçluya ilişkin bilgilerin yayınlanmasının suçlunun kişiliğini geliştirme hakkına bir müdahale ve insan onuruna aykırı olduğu yorumunu yapmıştır.

Hukuk literatürüne "unutulma hakkı" kararı olarak girmiş olan Google-İspanya kararı,¹⁹ unutulma hakkının hayata geçirilmesi bakımından önem arz etmektedir. Google İspanya kararının konusunu, borçları nedeniyle gayrimenkulleri haczedilen İspanyol bir avukat olan Costeja González'in, buna ilişkin yirmi

¹³ Rolf H Weber, "The Right to be Forgotten: More than a Pandora's Box?", *Journal of Intellectual Property, Information Technology, and Electronic Commerce Law* 2, S: 2 (2011): 120.

¹⁴ Weber, "The Right to be Forgotten: More than a Pandora's Box?", 121.

¹⁵ Weber, "The Right to be Forgotten: More than a Pandora's Box?", 120.

¹⁶ Sözüer, *İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı*, 6.

¹⁷ Alman Federal Anayasa Mahkemesi, 05.06.1973 tarihli, BVerf GE 35/202 sayılı Lebach kararı, <https://static.googleusercontent.com/media/archive.google.com/tr//advisorycouncil/advisement/advisory-report.pdf>, (E.T. 02.04 20).

¹⁸ Jane Wright, *Tort Law and Human Rights*, (İngiltere: Hart Publishing, 2001), 172.

¹⁹ Avrupa Birliği Adalet Divanı, 13 Mayıs 2014 tarihli, C- 131/12 K. sayılı kararı, <https://www.mbkaya.com/hukuk/ab-unutulma-hakki-kararceviri.pdf>, (E.T. 04.02.2020).

yıllık açık arttırma ilanlarının ilgili gazetenin web sitesine aktarılması üzerine yaptığı başvuru oluşturmaktadır. İsmi Google'da aratıldığında çıkan ilk sonuç, bu ilanlara ilişkin bağlantı olunca González, İspanyol hukukunda tanınmış olan unutulma hakkını ileri sürerek, arama sonuçlarından bağlantının kaldırılmasını talep etmiştir.²⁰ Gonzales'in, hacze dair işlemlerinin uzun süre önce çözüldüğü ve artık bunun ilanda yer almasının yararsız olduğu gerekçesiyle yapmış olduğu ilanın kaldırılması yönündeki talebi İspanyol Veri Koruma Otoritesi (İVKO) tarafından, La Vanguardia gazetesi için kabul edilmezken Google İspanya ve Google Inc. Şirketleri için onaylanmıştır.²¹ Karara konu olan mesele, Google Inc. ve Google İspanya'nın İspanyol Veri Koruma Kurumu'na (AEPD) karşı açtığı davada İspanyol Yüksek Mahkemesi'nin (Audiencia Nacional) Veri Koruma Direktifi'ne ilişkin sorularını Avrupa Birliği Adalet Divanı'na havale etmesiyle Divan'ın önüne gelmiştir.²² ABAD, doğru olan bir bilgi hukuka uygun olarak yayımlanmış olsa bile -somut olayda gazete haberi olarak-, zamanın geçmesiyle bu bilginin yayılmasının hukuka aykırı hâle gelebileceğine hükmetmiştir. Bu doğrultuda da arama motoru işletmecilerine, bu tür bilgileri içeren web sitelerine ilişkin bağlantıları arama sonuçlarından kaldırma yükümlülüğü getirilmiştir.²³

ABAD'ın değerlendirmesinde, en başta hukuka uygun bir şekilde yayılan doğru bilginin, somut olayın üzerinden uzun zaman geçmesi sonucunda hukuka aykırı hâle geldiği belirtilmiştir. Hukuka aykırılığın sebebi ise; işlem konusu bilginin, veri kalitesi ilkeleriyle uyumlu olmamasıdır. Divan, özellikle verinin yetersiz, alakasız veya aşırı olması, güncellenmemesi ya da gereğinden uzun tutulması durumlarını örnek göstererek Gonzales'e ait söz konusu bilgilerin zamanla niteliğinin değiştiğine ve hukuka aykırı hâle geldiğine karar vermiştir.²⁴

Türk hukukunda unutulma hakkı adı altında bir düzenleme bulunmamakla birlikte; Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Genel Kurulu'nun vermiş olduğu kararlar ile unutulma hakkının tanınması sağlanmıştır. Yargıtay Genel Kuruluna konu olan davada, davacı, kamu görevlisi olarak çalıştığı kurumda 2005-2006 yılları arasında aynı yerde çalışan bir başka kamu görevlisi tarafından sözlü ve fiziksel tacize uğramıştır. Söz konusu olay hakkında şikayette bulunmuş ve yapılan yargılama sonunda kamu görevlisi olan sanık ceza almıştır. Temyiz istemi üzerine yapılan inceleme sonunda ise hüküm, 2009 yılında onanmıştır. Mağdur davacı gerek soruşturma gerekse de yargılama sırasında cinsel saldırının nasıl gerçekleştiğini açık bir şekilde anlatmış, bu anlatımlar doğal olarak karar metnine

²⁰ Eren Sözüer, "Geçmişe Sünger Çekmek: Unutulma Hakkı", <https://blog.lexpera.com.tr/author/eren-sozuer/>, (E.T. 02.03.2020).

²¹ Turhan, Kişiliğin Korunması ve Veri Koruma Hukuku Kapsamında Unutulma Hakkı, 6.

²² Sözüer, İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı, 109.

²³ Sözüer, "Geçmişe Sünger Çekmek: Unutulma Hakkı", 2018.

²⁴ Case C-131/12, Judgment of the Court (Grand Chamber), paragraf 92, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=152065&doclang=EN>, (E.T. 05.03.2020).

geçirilmiştir. Karar, mağdur ve sanığın ismi rumuzlanmadan, altı ciltlik bilimsel çalışma ürünü olan kitapta yer almıştır.²⁵ İlk derece mahkemesi “Mahkemece, adı geçen eserde davacı ve diğer kişilerin isimlerinin kodlanmadan açıkça yazıldığı, söz konusu olayların anlatımında açıkça isim belirtmenin kitap içeriğine bir fayda sağlamadığı gibi, davacının isminin geçtiği olayın hassasiyeti ve Türk toplum yapısı da göz önünde tutulduğunda, yurt çapında dağıtımı ve satışı yapılan bir kitapta, bu tür bir olayla davacının adının açıkça belirtilmesinin davacının kişilik haklarını zedelediği, çevresine karşı davacıyı zor duruma düşürdüğü” gerekçesi ile davanın kısmen kabulüne karar vermiştir. Kararın temyizi ile Yargıtay’a gelen olay neticesinde Yargıtay, ilk derece mahkemesi kararının bozulması gerektiğine karar vermiştir. Ancak ilk derece mahkemesinin kararında direnmesi üzerine karar, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’na gönderilmiştir.²⁶

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, uyuşmazlık konusu olayın 4 yıl önce gerçekleştiği; mağdurun adının bilimsel eserde açıkça yer almasında kamunun üstün bir yararının da olmadığı; mağdurun adının rumuzlanmadan, açık bir şekilde eserde yer almasının, mağdurun unutulma hakkını ve bunun sonucu olarak özel hayatının gizliliğini ihlal ettiği gerekçeleriyle yerel mahkemenin direnme kararını yerinde bulmuş ve mağdur lehine manevi tazminat ödenmesi gerektiğine karar vermiştir.²⁷ Böylece unutulma hakkı, Türk hukukunda düzenlenmiş bir hak olmasa da Yargıtay kararında görüldüğü üzere açıkça zikredilmiş ve tanınmıştır.

Söz konusu kararda üzerinde durulması gereken husus, Anayasa’nın 20. maddesinde koruma altına alınan özel hayatın gizliliğinin unutulma hakkına dayanak oluşturmasıdır. Westin’e göre mahremiyet, bireylerin, grupların veya kurumların kendilerine ait verileri ne zaman, nasıl ve ne ölçüde diğerlerine aktarabileceğini kendilerinin belirleme hakkıdır.²⁸ Mahremiyetin sağlanması, bireyin kişiliğini geliştirmesi ve manevi değerlerini koruması açısından önem arz etmektedir. Özel hayatın gizliliğinin korunması, bireye ait birtakım bilgilere müdahale edilmemesini temin ederek bireyin yaşamını dilediği gibi sürdürmesini sağlamaktadır. Bu yüzden unutulma hakkı, özel hayatın gizliliği kapsamında korunabilir.

Unutmak, insan yaşamındaki doğal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Unutulma hakkının en önemli yanı da budur. Kişi, geçmişte yaşadığı olumsuz olayları veya eskiden alışık olduğu yaşam tarzını bir kenara bırakarak yeni bir hayata başlamak isteyebilir. Bu durumda bireyin geçmişteki yaşantısı, karşısına bir engel olarak çıkabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Synder davası, buna güzel bir örnektir. Somut olayda 25 yaşında genç bir öğretmen adayı olan Stacy

²⁵ Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan ve Mustafa Artuç, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010).

²⁶ Yargıtay HGK, 17.6.2015 tarihli, E.2014/4-56, 2015/1679 K. sayılı kararı, <http://kazanci.com.tr/gunluk/hgk-2014-4-56.htm>, (E.T. 20.03.2020).

²⁷ Turhan, Kişiliğin Korunması ve Veri Koruma Hukuku Kapsamında Unutulma Hakkı, 143.

²⁸ Alan Furman Westin, Privacy and Freedom, (New York: Atheneum, 1967), 7.

Synder, bir partide elinde plastik kap ve başında korsan şapkasıyla çekindiği fotoğrafı, altına “sarhoş korsan” yazarak MySpace isimli internet sayfasında paylaşmıştır. Stacy’nin dosyası hakkında üniversite yönetimine bilgi veren profesör, genç kadının kazandığı diplomayı vermeyi profesyonellik dışı davranışlar sergilediği ve gençleri içkiye özendirdiği gerekçesiyle reddeder. Synder, ABD Anayasası’nın 1. maddesinde yapılan değişiklikte güvence altına alınan ifade özgürlüğüne dayanarak, bu karara karşı dava açar. Ancak söz konusu talep, maddedeki ifade özgürlüğünün kapsamı dışında olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Somut olayda görüldüğü üzere, bilgilere sağladığı yaygınlık ve erişim kolaylığı, internetin kalıcı hafızasını bireyler için tehlikeli hâle getiren esas husustur. Söz konusu bilgiler zamanla güncelliğini yitirse dahi, internetin bilgileri kalıcı olarak saklaması ve sağladığı erişim kolaylığı sebebiyle kişinin özel hayatı ile kamusal hayatı arasındaki sınıır, ortadan kalkmaktadır. Bu bağlamda; bireyin öğrenilmesini istemediği, belki de sadece sınırlı kişilerle paylaşılmasını istediği bilgiler, herkese açık hâle gelmektedir ve bireyi sosyal, ekonomik ve mesleki anlamda zarara sokabilmektedir.

İnsanlar çoğu zaman unutsalar da hatırlamayı özlerler. Her şeyi hafızada tutmanın mümkün olmaması sebebiyle insanoğlu, harici bellek işlevi gören birçok araç geliştirmiştir. Buna kitaplar ve görüntü kayıt cihazları örnek verilebilir. Ama zamanla bu araçlar, hatırlamak ve unutmak arasındaki dengeyi tehdit etmiştir. Dijital çağda ise bu denge tamamen değişmiştir.²⁹ Unutma ve geçiciliğin yerini hatırlamak ve kalıcılık almıştır. Bu değişim toplumlar üzerinde de etkili olmuş ve internetin kalıcı hafızası; ülkeleri, hükümetleri, siyasi faaliyetleri hatırlamaya ve hatırlatmaya itmiştir.

C. Bilginin Devlet Yönetiminde Kazandığı Önem

Unutmak, insanlar için olduğu kadar toplum için de önemlidir. Topluluğu oluşturan bireylerin doğasından kaynaklanan unutma özelliği toplum düzeninde de etkili olmuş ve yaşanan olaylar, savaşlar, politik sürtüşmeler ve sıkıntılı siyasi süreçler belli bir süre geçtikten sonra unutulmuş ve modern dünyada toplumlar, yaşadıkları günü esas almak üzerine bir yol izlemişlerdir. Çünkü her şeyin kaydedildiği, hatırlandığı bir düzende demokratik devlet yapısından söz edilemez. Bireylerin hiçbir şeyin unutulmayacağı korkusuyla hareket etmeleri sonucunda yeniliklerin takibi zor, düşüncelerin ifade edilmesi ise imkânsız hâle gelecektir. Çünkü kişiler, izlendiklerine ve davranışlarının kaydedildiğine inandıklarında davranışlarını değiştirirler. Yani bir gözetleme topluluğunda gelişen kişilikler farklıdır. Unutkanlığın olmadığı, her durumun ve olayın kaydedildiği bir dünya, demokrasi için uygun değildir.³⁰ Böylesi antidemokratik bir toplumda, bireylerin

²⁹ Viktor Mayer-Schönberger, Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age, (Princeton: Princeton University Press, 2009), 92-127.

³⁰ Jean-François Blanchette ve Deborah G. Johnson, “Data Retention and the Panoptic Society: The Social Benefits of Forgetfulness”, The Information Society 8, S.1 (2002): 36.

davranış ve kişilikleri dış baskılar sonucu şekilleneceğinden özgür bireylerden söz etmek imkânsızlaşır ve kişiliğin gelişmesine koyulan engel, toplumun gelişmesinin önüne çekilmiş bir duvar hâline gelir.

Günümüzde birçok devlet, bilginin gücünü fark etmiş ve ona sağladığı erişim kolaylığı sayesinde toplumların hafızasını hep canlı tutmuş ya da bu bilgilerin bir kısmını kendine saklamış ve gerektiği ölçüde istihbarat kaynağı olarak kullanmıştır. Devlet, vatandaşlarının güvenliğini sağlayabilmek ve refah düzeyini yükseltmek için millî savunma ve ulusal güvenlik politikalarını modern dünyanın evrimleşme sürecine uygun olarak geliştirmiştir. Ancak burada bir sorun ortaya çıkmaktadır. Geliştirilen bu yöntemler demokratik bir düzenin sağlanması için midir, yoksa devletin varlığını ve kendi bütünlüğünü koruması için midir? Bu noktada devletin güvenliği ve bireyin özgürlüğü karşı karşıya gelmektedir. Demokratik bir düzende kişi ancak özgür olması koşuluyla kendini geliştirebilir. Ancak bu her zaman devletin çıkarlarına uygun düşmez. Çünkü merkezinde iktidar olan bu çatışmada devlet, çoğu zaman bireyin eylemlerine müdahale etmek durumundadır.

Hobbes devletin ortaya çıkışını toplum sözleşmesi kuramına bağlı kalarak açıklamıştır: devletin amacı vatandaşlarının güvenliğini sağlamaktır. Hobbes'un "*İnsan insanın kurdudur (homo homini lupus)*" deyişi, onun devlet anlayışına yönelik en büyük tespitlerindedir. İnsan kendi varlığını korumak için diğerleriyle bir savaş hâlinindedir ve bunun sonucunda anarşinin doğması doğal bir sonuçtur. Hobbes'un "berbat savaş durumu" ile ifade ettiği söz konusu anarşiden kurtulmanın yolu, insanları korku içinde tutacak ve onları ceza tehdidiyle, ahitlerini ifa etmeye zorlayacak belirgin bir gücün varlığıdır.³¹ Yani devletin amacı bireysel güvenliği sağlayarak vatandaşlarına daha mutlu bir hayatı temin etmektir.³² Modern dünyadaki görünümüyle, vatandaşların kendi hak ve özgürlüklerini korumak için oluşturdukları ve Hobbes'un ifadesi ile mutlu bir yaşamın teminatı olan Leviathan, zamanla gelişmiş ve bu gelişim sonucunda önceleri monarşi yoluyla; şimdi ise hukuk devleti çatısı altında kutsallaştırılmıştır. İşte modern devlet ya da Leviathan, yani kendisine dokunulamayan fakat ne pahasına olursa olsun korunması gereken ve her yerde hazır bulunan bu yapı,³³ günümüzde de kendisini göstermiştir.

Hobbes'un devletin temel kaynağı olarak ifade ettiği toplum sözleşmesi teorisine göre, düzen ve güvenlik çerçevesinde ele alınan ve bireysel güvenliği sağlamak için koyulan hukuk kurallarının, egemen bir devleti bağlayan bir araç olmaması gerektiği ve bu kuralların vatandaşlara yönelik olduğu ileri sürülmüştür.³⁴ Leviathan'ın kurgu olması bir yana, hukuk devleti öncesi dönemde devletle-

³¹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, Çeviren: Semih Lim, (İstanbul: YKY, 2010), 127.

³² Hobbes, *Leviathan*, 127-128.

³³ Miñhat Sancar, *Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 19.

³⁴ Hobbes, *Leviathan*, 189.

rin hukuka bağlı olmaması sebebiyle bireysel özgürlüklerin tehdit altında olduğu düşüncesi yaygınlaşmış ve buna çözüm olarak iktidarın kısıtlanması süreci başlatılmıştır. Bireysel özgürlüklerin korunması amacıyla iktidarın sınırlandırılması, anayasacılık faaliyetlerinin doğmasına öncülük etmiş ve bu faaliyetin hayata geçirilmesi için başvurulmuş en önemli yöntem, hukuk devleti ilkesi olmuştur.³⁵ Hukuk devleti, 19. yüzyıl sonlarında Alman hukukçuların, kamusal gücün hukukun üstünde olmaması gerektiği düşüncesini savunmak amacı ile yaratılan bir kavramdır.³⁶ Hukuk devleti en kısa tanımıyla, faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olan, vatandaşlarına hukukî güvenlik sağlayan devlet demektir.³⁷ Anayasa Mahkemesi de hukuk devleti ilkesini, “yönetilenlere en güçlü, en etkin ve en kapsamlı biçimde hukuksal güvencenin sağlanması, tüm devlet organlarının eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olması” şeklinde açıklamıştır.³⁸ Bir başka deyişle, modern hukuk devleti, bireyin ve toplumun güvenliği için devletin hukuk kuralları çerçevesinde sınırlandırılması esasına dayanmaktadır.

Günümüzde demokratik ülkelerin hemen hepsi, hukuki bir zemin çerçevesinde özgürlüğü koruma işlevini gerçekleştiren hukuk devleti ilkesine dayanmaktadır. Ancak birey özgürlüğünü korumak için sınırlandırılan devlet modeli, iktidarın elinde bulundurduğu yasama gücü sayesinde farklı bir noktaya evrimleşebilmektedir. Bu açıdan devlet, bireysel özgürlüklerin ve insan haklarının koruyucusu konumunda olmakla birlikte, insan haklarının ihlalcisi olabilmektedir.³⁹ Bireysel özgürlük ve insan haklarının devletin menfaatleri ile çatışması durumunda, devletin bekasının öncelikli bir yere sahip olduğuna dair yaklaşımlara tarihin her döneminde rastlanmıştır. Hukuk devleti ilkesi ile ters düşen bu yaklaşım, doktrinde devlet aklı kavramına karşılık gelmektedir.

D. Devlet Aklı, Amacı ve Demokrasiye Etkisi

Devlet aklı, “üstün otoritenin çıkarlarının bütün diğer bireysel, toplumsal veya ekonomik çıkarlardan ve temel etik ilkelerden önce geldiği şeklindeki bir tasavvur”⁴⁰ olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşıma göre devlet, en yüce değerdir ve devlet artık bir araç değil amaç hâline gelmiştir. Nihai hedef, devletin varlığını korumak ve güvenliğini sağlamaktır. Devlet aklı doktrininin tarihsel çıkış noktasını, hukuksal ve etik normlarla devlet yönetiminin somut gerekleri arasındaki bir çatışmanın çözebileceği meselesi oluşturur. Daha açık söylemek gerekirse, “dev-

³⁵ Mahmut Gökpınar, Anayasal Devlette Temel Hak ve Özgürlükler Düzeni, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Ankara 2016), 47.

³⁶ Renaud Denoix De Saint Marc, Devlet, (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009), s.35.

³⁷ Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2018), 169.

³⁸ Anayasa Mahkemesi, 12 Kasım 1991 tarih, E. 1991/7, 1991/43 K. sayılı karar, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi 27, C: 2, s.652.

³⁹ Sancar, Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti, 137.

⁴⁰ Sancar, Devlet Aklı Kıskaçında Hukuk Devleti, 24-25.

let aklı” doktrini bakımından merkezî soru şudur: Şayet devlete bir yarar sağlayacağı umuluyorsa, hükümdar etik kurallardan ve yürürlükteki hukuktan sapabilir ya da açıkça haksızlık yapabilir mi? İşte bu soruya olumlu yanıt verilmesiyle, “devlet aklı” doktrininin temeli atılmış olur.⁴¹

Devlet aklı doktrinine göre devlet, esas itibarıyla kendi başına bir amaçtır⁴² ve siyasi eylemlerinin meşruluk zeminini toplumu değil, devleti esas alarak belirlemektedir. Böylece devlet, ortaya çıkan zaruretleri kendisi belirleme hakkına sahip olmaktadır. Tespit edilen bu zaruretlere için gerekli olan her türlü aracı (hukuk ve ahlak değerleri ile sınırlanmaksızın) bilme ve kullanma, devlet aklına tekabül etmektedir.⁴³ Söz konusu yaklaşıma göre devlet, özellikle modern dünyada, vatandaşlarına özgü bilgileri toplamadan, yasama erkini kullanarak kural koymaya kadar her şeyi kendi güvenliği ve yararı için yapabilir.

Tarihsel açıdan bakıldığında devlet aklına uygun siyasi eylemin ön şartını da, hükümdara, değişen iç ve dış şartlara göre serbestçe hareket etme imkânı ve yeteneğini tanımak oluşturur.⁴⁴ Bu noktada Machiavelli’nin yaklaşımı, devlet aklı doktrinine hayat vermiştir.⁴⁵ Özellikle Prens isimli eserinde, devleti korumak için acımasız ve cesur kararlar alınmasının zorunlu olduğunu, bu konuda tereddüte düşülmemesi gerektiğini ısrarla belirtmektedir.⁴⁶ Bu görüşe göre, iktidara giden yolda alınan her karar, gerçekleştirilen her eylem meşrudur. Hiçbir etik değer veya norm devletin varlığı ve üstünlüğü için alınan önlemlerin önüne geçemez, devlet sorgulanamaz. Görüldüğü üzere devlet aklı doktrininde devletin meşruiyet kaynağına ihtiyacı yoktur, devletin varlığı meşruiyet sebebidir. Bu yüzden devlet, kendisini tehlikede hissettiği herhangi bir durumda istediği tedbirleri alabilmektedir. İşte bu tehlikeli hâllerin varlığı hâlinde vatandaşların fedakârlık yapması ve devletin bekasını düşünmesi beklenir.

Devlet aklının hukuk devletinde dahi önemli bir yeri varken, bu yaklaşımın antidemokratik rejimlerde görülmesi çok doğal bir durumdur. Yasama erkini elinde bulunduran egemen güç, yasanın içeriğini belirleme yetkisine sahiptir ve bu yolla amacını gerçekleştirme mümkün olmaktadır. Buna en güzel örnek, Nazi Almanya’sında önemli bir hukukçu olan Carl Schmitt’in sözleridir: “*Olağanüstü hâlde devlet, hukuku kendini koruma hakkına dayanarak askıya alır.*”⁴⁷ Yani

⁴¹ Sancar, Devlet Aklı Kısacasında Hukuk Devleti, 18-19.

⁴² Sancar, Devlet Aklı Kısacasında Hukuk Devleti, 25.

⁴³ Salim Orhan, “Devlet Aklı Doktrini ve Modern Türkiye’ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilat-ı Mahsus”, DÜHFD 23, S.39 (2018): 385.

⁴⁴ Semih Batur Kaya, “Anayasa Yargısında Alan Sorunu: Anayasa Yargısının Belirlenmiş Alanı”, TBB Dergisi 32, S.143 (2019): 62.

⁴⁵ Aydoğan Kutlu ve Ferda Koç, “Devlet Aklı Kavramında “Devlet Adamı” Figürü”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 72, S.2 (2017): 333 - 354.

⁴⁶ Niccola Machiavelli, Prens, Çeviren: Kemal Atakay, (İstanbul: Can Yayınları, 2018), 42.

⁴⁷ Carl Schmitt, Siyasi İlahiyat, Çeviren: Emre Zeybekoğlu, (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005), 19.

devleti tehdit eden durumların varlığı hâlinde devlet, güvenliğini sağlamak için her türlü tedbiri alabilir ve bu kapsamda kişisel özgürlükleri, hatta temel insan haklarını kısıtlayabilir.

E. Devlet Akli ile Unutulma Hakkının Çatışması

Devlet aklına uygun bir yönetim anlayışına sahip devlette unutulma hakkının konumunun ne olacağı, tartışmalı bir konudur. Devlet akli doktrini, olağanüstü bir durumun söz konusu olması hâlinde ortaya çıkmaktadır. Bu anlayış, karşılaşılacak krizleri bertaraf etmek için gerekli olan araçlar hakkında bilgi sahibi olmayı ve bu araçları kullanmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda devlet akli doktrini, aynı zamanda krizleri ve olağanüstü durumları doğru yönetebilmeyi mümkün kılacak araçların gizli bilgisini elde etmeye ve geliştirmeye olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla istihbarat faaliyeti kapsamında kişisel bilgilerin vatandaşlar aleyhine toplanması ve kullanılması bakımından, kişisel hak ve özgürlüklerin tehdit edilmesi riski bulunmaktadır.

Sosyal sözleşme teorisine göre bireyler, bazı haklarından feragat ederek güvenliklerinin sağlanması için devlete yetki vermişlerdir. Olağanüstü bir durumda ve “kriz” hâlinde, devletin kendini muhafaza edebilmesi için herhangi bir hukuk ve ahlak ilkesiyle bağlı olmaması,⁴⁸ anayasa ve kanunla teminat altına alınmış hakların, demokratik rejimlerde geçici olarak askıya alınmasına; diktatörlük rejimlerinde ise ortadan kaldırılmasına sebep olmaktadır. Olağanüstü hâl rejimlerinde, krizlerin aşılması için yürütme organına geniş yetkiler verilir ve kişi hak ve özgürlüklerinde bazı sınırlandırmalar yapılır. Ancak söz konusu sınırlandırmalar, olağanüstü yönetim döneminde, devletin temel hak ve hürriyetlere tamamıyla keyfi olarak müdahale edebileceği anlamına gelmez.⁴⁹ 21. yüzyıl hukuk devleti anlayışı göz önüne alındığında; olağanüstü hâl rejimlerinin, tehlikenin bertaraf edilmesi için uygulanan bir yöntem olduğu anlaşılacaktır. Demokratik bir olağanüstü hâl; sebep, yer ve süre ile sınırlı olmalıdır.⁵⁰ OHAL sebebiyle yürütmeye verilen yetki, sınırsız bir yetki değildir. Yürütme organına tanınan geniş yetkiler, ona her istediğini yapabilme olanağını vermez; yürütme organı, bu durumlarda da denetime tabidir ve sorumluluğu vardır.⁵¹ Ancak, teoride konan bu sınırlar, pratikte bu şekilde gerçekleşmemekte; yürütme organı, olağanüstü hâl ilanı ile yarattığı siyasi konfor alanında kalıcı düzenlemeler yapmaktadır.⁵²

⁴⁸ Orhan, “Devlet Akli Doktrini ve Modern Türkiye’ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilat-ı Mahsusa”, 375.

⁴⁹ Kemal Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2019), 427.

⁵⁰ Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı, 387.

⁵¹ Server Tanilli, Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş, (İstanbul: Adam Yayınları, 2002), 201.

⁵² Eda Yıldız, Kamu Güvenliğinin Karşısında Özgürlük-Otorite Dengesinin Sağlanması ve Devletin Rolü, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 85.

Yasama ve yürütme fonksiyonlarının tek elde birleşmesi durumunda, muhtemel zorba iktidarlar karşısında insan haklarının yeterince korunamayacağı⁵³ endişesi çok doğal bir kaygıdır. Tarihsel gerçeklikler dikkate alındığında; olağanüstü hâl dönemlerinde, hak ve özgürlükler bakımından alışılmadık sınırlamalara gidildiği görülecektir. Unutulma hakkına dayanak oluşturan özel hayatın gizliliği, kişinin maddi ve manevi varlığının geliştirilmesi, kişiliğin korunması gibi hakların, devletin güvenliğini tehdit eden durumlarda devlet aklı ilkesine bağlı kalınarak kısıtlandığı ve askıya alındığı hâller söz konusu olabilir.

Devlet aklı doktrini, olağanüstü bir durumun söz konusu olması hâlinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise, karşılaşılması muhtemel olumsuzlukları gidermek için gerekli olan araçların bilgisini ve kullanımını gerektirmektedir.⁵⁴ Bu bağlamda devlet aklı doktrini, kriz anında ve belirsiz durumlarda uygun bir “yönetim sanatının” gerçekleşmesini sağlayacak araçların gizli bilgisini elde etmeye ve güçlendirmeye atıf yapmaktadır.⁵⁵ Dolayısıyla istihbarat faaliyeti kapsamında kişisel bilgilerin vatandaşlar aleyhine toplanması ve kullanılması bakımından kişisel hak ve özgürlüklerin tehdit edilmesi riski bulunmaktadır.

Kişiyeye ait verilerin saklanması, verileri elinde bulunduranların verileri amaç dışı kullanması veya paylaşması, birey için tehlikeli bir durumdur. Devlet aklı doktrininde, en üstün varlık devlet olduğuna ve meşruiyetini de bizzat varoluşundan aldığına göre, topladığı bu bilgileri kendisi için kullanması tamamen meşru nitelikte sayılacaktır. Devletin güvenliği için toplanan bütün kişisel veriler, risk durumunda veya mevcut iktidarın sorgulandığı hâllerde kişiye karşı kullanılabilir. Bu durum, kişi açısından tam bir emniyetsizlik hâlidir. Çünkü birey, yaptığı ve söylediği her şeyden sorumlu olmakla birlikte, bunların mevcut iktidara veya devletin varlığına karşı olması durumunda, kendini tehlikede hissedecek ve ifade özgürlüğü kısıtlanmış olacaktır.

Unutulma hakkını bireyin kendini ifade etme, geliştirme hakkı ve özel yaşama saygı hakkı çerçevesinde değerlendirirsek devlet aklının unutulma hakkı ile çatışma hâlinde olduğunu görebiliriz. Bu çatışma bizzat devletin en üstün varlık olması ve devlete yarar sağlayan durumların varlığı hâlinde etik kuralların ve hukuk düzeninin askıya alınmasından kaynaklanmaktadır. Bireyin canı, malı, onuru veya bir diğer anlatımla hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmadığı,⁵⁶ devletin yüceltirildiği ve dokunulmaz hâle getirildiği devlet aklı anlayışına sahip sistemlerde, unutulma hakkının devlet aklı ile çatışması, her dönemde söz konusu olmaya devam edecektir.

⁵³ Yıldız, Kamu Güvenliğinin Karşısında Özgürlük-Otorite Dengesinin Sağlanması ve Devletin Rolü, 73.

⁵⁴ Orhan, “Devlet Aklı Doktrini ve Modern Türkiye’ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilatı Mahsusa”, 377.

⁵⁵ Orhan, “Devlet Aklı Doktrini ve Modern Türkiye’ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilatı Mahsusa”, 377.

⁵⁶ Kaya, “Anayasa Yargısında Alan Sorunu: Anayasa Yargısının Belirlenmiş Alanı”, 63.

İnternetin karmaşık yapısı ve devletin bu yapıyı kullanarak internette bulunan her türlü bilgiyi arşiv kaynağı olarak kullanma olasılığı göz önüne alındığında, kişi aleyhine olan tehlikelerin tamamen bertaraf edilmesi mümkün değildir. Ancak unutulma hakkının korunması çerçevesinde, kişinin maddi ve manevi varlığının devlet veya bazı tüzel kişilikler karşısında korunması ve geliştirilmesi yönünde önemli bir adım atılabilir. Çünkü unutulma hakkı ve kişisel verilerin korunması hukuku ile ilgili mevcut düzenlemeler karşılaştırıldığında; unutulma hakkının kapsam bakımından daha geniş olduğu ve bireye ifade özgürlüğü temelinde kişiliğini geliştirmesi için önemli bir imkân sağladığı anlaşılabacaktır. Bu bağlamda içtihat hukuku ile ortaya çıkan unutulma hakkının, mevcut hukuki düzenlemeler yanında, unutulma hakkı adı altında ileri sürülebilmesi, kişinin hukuki çıkarı ve hakkın içeriği bakımından daha uygun olacaktır. Söz konusu hak ile ilgili yapılacak düzenlemeyle birlikte, özgürlüklerin koruyucusu statüsünde olan devletin, kendi güvenliği için gerekli veya gereksiz olan her türlü bilgiyi kişiye karşı kullanma imkânı kısıtlanmış olacaktır.

II. KHK İLE İHRAÇ EDİLEN KİŞİLER İÇİN ÖNGÖRÜLEN HAK MAHRUMİYETLERİNİN UNUTULMA HAKKI ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİSİ

Makalenin bu bölümünde, olağanüstü hâl döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin hukuki nitelikleri, Türkiye'deki OHAL süreci göz önüne alınarak incelenecektir. Sonrasında ise, kanun hükmünde kararname ile ihraç edilen kişiler için öngörülen hak mahrumiyetlerinin ve adli sicil kayıtlarının unutulma hakkı üzerindeki etkisi tetkik edilecektir.

A. OHAL KHK'lerinin Hukuki Niteliği

15 Temmuz 2016 günü ordu içerisinde FETÖ'ye bağlı olarak hareket eden bir grup asker tarafından, TSK içindeki mensupları öncülüğünde askeri darbe girişiminde bulunulmuştur.⁵⁷ 16 Temmuz sabahında Emniyet Genel Müdürlüğü ve TSK'nın yapmış olduğu operasyonlar neticesinde bastırılan darbe girişimi sonrasında 21 Temmuz'da yapılan Milli Güvenlik Toplantısı sonucunda TBMM, Türkiye'de 3 ay süreyle olağanüstü hâl (OHAL) ilan edilmesi ile ilgili Başbakanlık Tezkeresi'ni 115'e karşı 346 oyla TBMM Genel Kurulu'nda kabul etmiştir.⁵⁸ 15 Temmuz darbe girişimi sonrası ilan edilen OHAL, ilk başta 19 Ekim 2016'dan itibaren üç ay olmak üzere,⁵⁹ toplamda iki yıl süre ile uzatıldı ve bu sürede 37 Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır.⁶⁰ OHAL sürecinde ve sonrasında çıkarılan KHK'ler ile 134 bin kişi görevlerinden ihraç edilmiştir.⁶¹

⁵⁷ <https://www.ytb.gov.tr/haberler/15-temmuzda-turkiyede-yasanan-darbe-girisimi-hakkinda-basin-aciklamasi>, (E.T. 20.05.2020).

⁵⁸ <https://www.bbc.com/turkce/36858603>, (E.T. 20.05.2020).

⁵⁹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37543833>, (E.T. 21.05.2020).

⁶⁰ <https://tr.euronews.com/2019/07/12/verilerle-15-temmuz-sonras-ve-ohal-sureci>, (E.T. 21.05.2020).

⁶¹ <https://www.dw.com/tr/khklilar-sosyal-ölüme-terk-edildik/a-52005145>, (E.T. 21.05.2020).

Olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleleri “sebebe bağlı” işlemlerdir.⁶² KHK’lerin sebep unsurunun sağlanması hâlinde, olağanüstü hâl ilanına sebep olan tehdit veya tehlike ile mücadele etmek için düzenleyici nitelikte tedbirler alınabilir.⁶³ OHAL uygulamalarının söz konusu olduğu dönemlerde; mevcut krizin aşılması amacıyla yürütme organına, kanuna dayanmadan düzenleyici yasal işlem yapabilme yetkisi tanınmaktadır.⁶⁴ Böylece olağanüstü hallerde yürütmeye, yasama ve düzenleyici işlem yapma yetkisi verilerek, kriz halinin aşılması için çabuk ve etkili bir yol izlenebilecektir. Bunun yolu ise, yürütmeye olağanüstü hallerde kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin tanınmasından geçer.⁶⁵ O dönem yürürlükte olan hâliyle, Anayasa’nın 121. maddesindeki “olağanüstü hâl süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir” hükmü ile birlikte, yürütmeye düzenleyici işlem yapabilme yetkisi verilmiştir. Ayrıca bazı yazarlar tarafından, KHK çıkarılabilmesi için yetki kanuna gerek duyulduğunu ileri sürülmesine karşın, Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamesi çıkarabilmesi için yetki yasasına gerek bulunmadığı yönünde karar vermiştir.⁶⁶

2017 yılında yapılan Anayasa değişikliğinin öncesinde, KHK çıkarma yetkisi bakanlar kuruluna aitti.⁶⁷ Ancak söz konusu değişiklik ile birlikte, KHK çıkarma yetkisi kaldırılarak Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin çıkarılması kabul edilmiştir ve olağan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve olağanüstü Cumhurbaşkanlığı kararnameleri olmak üzere iki kategoride düzenlenmiştir.⁶⁸ Parlamenter hükümet sisteminde KHK adı altında düzenlenen ve yeni sistemde olağanüstü Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olarak yer alan bu kararnameler, yürütme alanına ilişkin konularda, yürütmeye düzenleyici işlem yapabilme yetkisi vermiştir. Ancak Kanun hükmünde kararnamelerin çıkarılabilmesi için yetki kanunu ve meclisin onayı gerekiyken, 2017 Anayasa değişikliğiyle birlikte Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin yetki kanunu ve meclis onayına gerek kalmadan çıkarılabilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte söz konusu kararnamelerin yetki sınırları bulunmaktadır. Anayasa’nın 104 maddesine göre; “Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasa’nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez. Anayasa’da mün-

⁶² Kemal Gözler, Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2000), 184.

⁶³ Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı, 383.

⁶⁴ Anayasa, m. 119.

⁶⁵ Gözler, Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi, 12.

⁶⁶ Anayasa Mahkemesi, 10/1/1991 tarihli, E. 1990/25, K. 1991/1 sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/RG801Y1992N21162S19911/1>, (E.T. 22.05.2020).

⁶⁷ Anayasa, m.119, 120.

⁶⁸ Yavuz Atar, Türk Anayasa Hukuku, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 278-279.

hasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz". Ancak OHAL kapsamında çıkartılan KHK'lerle Anayasa'nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevlere ilişkin düzenleyici işlem yapılmasının önünde anayasal bir engel bulunmamaktadır.⁶⁹

B. GBT ve Adli Sicil Kayıtlarının KHK ile İhraç Edilenler Üzerindeki Etkisi

15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminin ardından, 20/07/2016 tarihli ve 2016/9064 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Anayasa'nın 120'nci maddesi uyarınca OHAL ilan edilmiş ve bu karar T.B.M.M. tarafından onaylanmıştır.⁷⁰ OHAL ilan edilmesiyle birlikte, 667 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'ye dayanılarak, "terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen" kişiler, idari işlem ve KHK eki liste usulüyle kamudaki görevlerinden ihraç edilmiştir.

667 sayılı KHK'ye göre; idari işlemle ihraçın ilk aşamasında, kamuda çalışan kişinin durumunun görev yaptığı idare içerisinde oluşturulan kurul tarafından incelenmesi gerekmektedir. Sonraki aşamada ise ilgili bakanın imzası ile ihraç işlemi gerçekleştirilmektedir.⁷¹ KHK eki liste ile ihraç yönteminde ise, KHK'lerin eklerinde ihraç edilen kamu personeli liste halinde yer verilmesi ile ihraç işlemi gerçekleştirilmiştir. OHAL KHK'leri ile hayata geçirilen ihraç işlemlerine karşı idari yargıda açılan davalarının usulden reddedilmesi üzerine, 685 sayılı OHAL KHK'si ile Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kurulmuştur.⁷² İhraç işlemlerine karşı idari başvuru yolunun açık olması, hak arama özgürlüğü kapsamında olumlu bir gelişmedir. Örneğin; KHK ile görevinden uzaklaştırılan edebiyat öğretmeni A.U. hakkında OHAL Komisyonu görevine iade kararı vermiştir. Bunun yanında, A.U.'nun, ihraç döneminde alamadığı mali haklarına ilişkin mahkemeye yaptığı başvuru sonucunda, yerel mahkeme, A.U.'yu ihraç edildiği süreçten beri görevdeymiş gibi kabul ederek faiziyle birlikte bu haklarının kendisine verilmesi yönünde karar vermiştir.⁷³

Açıklanan gelişmelerin yanında KHK ile ihraç edilenlerin hayatlarında olumsuz birçok değişim yaşanmıştır. Kamudaki görevlerinden ihraç edilen kişi-

⁶⁹ Anayasa m. 91/1.

⁷⁰ 21/07/2016 tarihli ve 1116 sayılı Karar, 22/07/2016 tarihli ve 29778 sayılı Resmî Gazete.

⁷¹ 667 sayılı OHAL KHK'si, m.4.

⁷² M. Artuk Ardıçoğlu, "Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu İşlemlerinin Hukuki Niteliği, Ankara Barosu Dergisi 75, S.2 (2017): 27.

⁷³ <https://www.tarafsizhaberajansi.com/2020/02/01/khklilar-icin-emsal-karar-goreve-iade-edilene-maddi-kayiplari-faiziyle-verilecek/>, (E.T. 22.05.2020).

lerin birçoğu iş, sosyal güvence, eğitim, sağlık gibi birçok konuda büyük zorluk çekmiş ve bu durum yakın çevresini de etkilemiştir. Örneğin TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu'nda kabul edilen Sağlıkla İlgili Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ne göre, KHK ile kamudan ihraç edilen doktorların, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ile anlaşmalı özel hastanelerde de çalışması yasaklanmıştır.⁷⁴ Aldığı eğitim alanına yönelik iş bulamayan kişilerin zorunlu olarak başka alanlarda iş araması da bir çözüm olmayabilmektedir. Sadece ceza alanların değil, dava açıp aklanmış olan kişilerin de herhangi bir işe girme ihtimalleri düşük olmaktadır.⁷⁵ Bu durumun en önemli nedenini ise tutulan adli sicil kayıtları ve GBT sistemindeki veriler oluşturmaktadır.

Memurluğa girişin genel şartları arasına, 676 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Karamamesi'nin 74'üncü maddesi uyarınca, "güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmış olması" şartı getirilmiştir.⁷⁶ Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, kişinin kamu hizmetine alınması hususunda herhangi bir sakınca olup olmadığına ilişkin yapılan soruşturma ve araştırmadır.⁷⁷ Arşiv araştırması; kişinin aranıp aranmadığı, adli sicil durumu ve hakkında bir sınırlama olup olmadığı gibi objektif olarak belirlenebilen konuları içermektedir.⁷⁸ Güvenlik soruşturmasının içinde ise bu konularla birlikte sübjektif değerlendirmeleri de içeren sınıflandırmalar bulunmaktadır.⁷⁹ Genel bir bağlamda değerlendirmek gerekirse güvenlik soruşturması, arşiv araştırmasını da içine alan bir uygulamadır. Söz konusu uygulamanın bünyesinde toplanan kişisel veriler, özel hayatın gizliliği kapsamında korunması gereken bilgilerden oluşmaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte özel şirketlere dahi kişisel verilerin toplanması ve kayıt altına alınmasında gerekli kolaylıklar sağlanmaktadır. Özel sektördeki kişisel verilerin işlenmesi yoğunluğuna bakılırsa devletin kişisel verilerin toplanması ve kayıt altına alınmasında daha rahat bir yol izlemesi olağandır. Özellikle internet ve bilgi teknolojilerinin gelişimi ile birlikte, kişisel verilere erişimdeki kolaylık, söz konusu verilerin korunmasına ilişkin bazı tedbirlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda çıkarılan 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) ve 28 Ocak 1981 yılında imzalanan Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi, Türk hukukundaki gelişmelerden bazılarıdır. Bununla birlikte kişisel verilerin korunması alanındaki gelişmeler mahkeme kararlarına

⁷⁴ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46135484>, (E.T. 22.05.2020).

⁷⁵ <https://www.dw.com/tr/khkıllar-sosyal-ölüme-terk-edildik/a-52005145>, (E.T. 23.05.2020).

⁷⁶ Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 29.10.2016 Tarihli ve 29872 sayılı Resmî Gazete.

⁷⁷ Durmuş Kılınc, "Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması", Ankara Barosu Dergisi 77, S.2 (2019): 5.

⁷⁸ Kılınc, "Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması", 8.

⁷⁹ Muammer Aksoy, Güvenlik Soruşturması Denilen Hukuksal Sapıklığın MİT Raporları Işığında Korkunç Yanlış ve Yalanlar Işığında Değerlendirilmesi, (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1988), 70.

da yansımış ve kişi lehine birçok karar verilmiştir.⁸⁰ AYM özelindeki kararların birçoğunda mahkeme, kişisel verilerin korunmasını özel hayatın gizliliği kapsamında değerlendirmiştir.⁸¹

Anayasa Mahkemesi, Bülent Kaya ve E.Ç.A. başvurularında, söz konusu bilgilerin kişisel veri kapsamında sayılıp sayılmadığı hususunda bir değerlendirme yapmış ve Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi'nin 2/a maddesinden yola çıkmıştır. Buna göre “kimliği belirli veya belirlenebilir bir kişi hakkındaki tüm bilgiler” kişisel bilgi kapsamında değerlendirilmiştir.⁸² Söz konusu başvurular, adli sicil kaydından bağımsız olarak tutulan GBT sistemindeki mahkûmiyet ve yargılamayla ilgili verilerin kayıt altına alınması ve saklanmasına karşı yapılmıştır. Adli sicil kaydında, sadece kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü verildiğinde veri kaydı yapılmaktadır. Ancak GBT sisteminde mahkûmiyet hükmüne ilişkin veri kaydının yanında soruşturma ve yargılama evresi ile ilgili veriler de tutulmaktadır.⁸³ Mahkeme, Bülent Kaya kararında, 2559 sayılı Kanun uyarınca polis, istihbarat faaliyetlerinde bulunma, bu amaçla bilgi toplama, değerlendirme ve ilgili makamlara ulaştırma gibi yetkilerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, 2559 sayılı Kanun'un ek 7. maddesini göz önünde bulundurarak, söz konusu verilerin kayıt altına alınmasının, hukuki dayanaktan yoksun olmadığı sonucuna varmıştır. Ancak mahkemenin, yargılama ve soruşturmaya ilişkin verileri, hassas veri olarak kabul etmesi ve somut olay dikkate alındığında, söz konusu verilerin kayıt altına alınmasının kişinin yaşamını etkilemesi, özel hayatın gizliliğinin ihlâl edildiğini göstermektedir. Ayrıca E.Ç.A. uzun süreden beri ticaretle uğraştığını ve söz konusu kayıtlar nedeniyle, resmi işlemlerde ve esnaf odası faaliyetlerinde adli sicil kaydı silinmemiş gibi muamele gördüğünü ve arşiv kaydının silinmemesi nedeniyle çeşitli imkânlardan yararlanmadığını belirtmiştir.⁸⁴ Bu durum, Anayasa'nın 20. maddesini açıkça ihlâl etmektedir. İlgili maddeye göre “... Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar.”

⁸⁰ Naciye Betül Haliloğlu, “Yargılamaya ve Mahkûmiyete İlişkin Verilerin Genel Bilgi Toplama (GBT) Sisteminde Tutulması: Anayasa Mahkemesinin Bülent Kaya ve E.Ç.A. Kararlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi”, Anayasa Yargısı 36, S. 2 (2019): 352.

⁸¹ Anayasa Mahkemesi, 20/03/2008 tarihli ve E.2006/167, 2008/86 K. sayılı kararı, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi 4, S.48 (2011): 2033.

⁸² Anayasa Mahkemesi, Bülent Kaya, B. No: 2013/2941, 11/5/2016 K. tarihli kararı - Anayasa Mahkemesi, E.Ç.A., B. No: 2014/5671, 07/06/2018 K. tarihli kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/7256>.

⁸³ Haliloğlu, “Yargılamaya ve Mahkûmiyete İlişkin Verilerin Genel Bilgi Toplama (GBT) Sisteminde Tutulması: Anayasa Mahkemesinin Bülent Kaya ve E.Ç.A. Kararlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi”, 363.

⁸⁴ Anayasa Mahkemesi, E.Ç.A., B. No: 2014/5671, 07/06/2018 tarihli kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/5671>.

Kişinin kendi rızası olmadan şahsına ait bilgilerin başka kurum ve kişilerle paylaşılması özel hayatın gizliliğini ihlâl etmekle birlikte, ilgili verilerin esnaf odası gibi kuruluşlar tarafından ulaşılabilmesi, kişinin kendi geleceğini belirlemesinin önünde bir engel oluşturmakta ve Anayasa'nın 17. maddesinde koruma altına alınan kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına zarar vermektedir.

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin sorunlu meselelerden bir diğeri ise, istihbari bilgilerin kayıt altına alınması ve kullanılması aşamasıdır. Bilgi, devletlerin kendi politikalarını biçimlendirmeleri ve sorunlarını çözmeleri için mecburi olan bütün gerekli enformasyonu karşılayan bir terim olarak tanımlanmaktadır.⁸⁵ Devlet, kriz süreçlerinde veya sıkıntılı siyasal dönemlerde kullanmak amacıyla, istihbarat toplama ve olası düşmanlar hakkında bilgi edinme yoluna başvurur. Bu amaçla geniş çalışmalar yürütülür ve söz konusu bilgiler düzenli bir şekilde kayda geçirilir veya yeniden düzenlenir. Söz konusu çalışmaların en basit örneği nüfus sayımlarıdır. Örneğin Naziler, nüfus sayımlarında Yahudi aileleri fişleyerek kimlerin iktidar için tehlike oluşturduklarını, kimle ilişkili olduklarını ve devlet düşmanlığı barındırıp barındırmadıklarını tespit edebiliyorlardı.⁸⁶ Bu politikaların modern dünyaya uygulanması ise istihbari faaliyetler adı altında gerçekleşmektedir. Devlet, vatandaşları da dahil olmak üzere sakıncalı gördüğü kişi ve kurumlar hakkında bilgi toplayabilmekte ve bunları kayıt altına alabilmektedir.

Danıştay'ın ve İstanbul Bölge İdare Mahkemesi'nin verdikleri emsal nitelikteki kararlar, istihbari bilgilerin hukuki işlemlere zemin hazırlamadığı yönündedir. Taşeron işçi statüsünde çalışan bir işçinin, kadrolu sürekli işçi kadrosuna geçme yönündeki isteminin, “güvenlik soruşturmasına ilişkin raporlarda ve bilgi notlarında yer alan bilgiler” gerekçesi ile reddedilmesi karşısında, başvuruyu inceleyen İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, söz konusu işlemi iptal etmiştir.⁸⁷ Danıştay kararına konu olan olayda ise, bir başkomiser, istihbari bilgi notu sebebiyle emniyet amiri rütbesine terfi ettirilmemiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, sırf istihbari bilgi notuna dayanılarak emniyet amirliği rütbesine terfi ettirilmemesine ilişkin dava konusu işlemin hukuka uygun olmadığına ve dayanağı olmayan istihbari nitelikteki bilgi ve belgelerin, kişilerin hukuksal durumuna etki eden işlemlerde esas alınmaması gerektiğine karar vermiştir.⁸⁸ Danıştay'ın ve Bölge İdare Mahkemesi'nin verdikleri kararlar da göstermektedir ki; güvenlik soruşturmalarında kullanılmak amacıyla toplanan istihbari bilgilerin kayıt altına alınması ve belirli kurum ve kuruluşlarla paylaşılması, kişinin özel yaşamını etkilemekte ve bu verilerin kişi aleyhine kullanılması hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

⁸⁵ Mark Neocleous, *Devleti Tahayyül Etmek*, Çeviri: Akın Sarı, (Ankara: Nota Bene Yayınları, 2015), 88.

⁸⁶ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/jews-in-prewar-germany>, (E.T. 25.05.2020).

⁸⁷ İstanbul Bölge İdare Mahkemesi Birinci İdare Dava Dairesi, E. 2019/1285, K. 2020/371, <https://www.hukukihaber.net/kararlar/istihbari-bilgiler-tek-basina-kadroya-gecis-talebinin-h435339.html>.

⁸⁸ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2007/155, K. 2011/290, *Danıştay Dergisi*, S.129 (2012): 92.

SONUÇ

Unutulma hakkı, bilginin öznesi konumunda olan bireyin, doğru ve hukuka uygun olarak yayılmış olan bilgilerinin zamanla geçirdiği değişim sonucunda bireyin kişiliğini yansıtmaması sebebiyle silinmesini isteme hakkıdır. Kişiye ait bilgilerin, kişinin rızasıyla veya rızası olmadan ve herhangi bir süre sınırına tabi tutulmadan uzun yıllar saklanması, özellikle içinde bulunduğumuz internet çağında tehlikeli bir hâl almış ve unutulma hakkının hukuk düzeni içerisinde kendine yer bulmasını sağlamıştır.

Unutulma hakkı, içtihat hukuku ile oluştuğu için bu hakkın söz konusu olduğu davalarda, unutulma hakkı dışındaki mevcut hukuki düzenlemeler temel alınarak ileri sürülmüştür. Uluslararası hukukta olduğu gibi Türk hukukunda da durum bu şekilde ilerlemiş ve unutulma hakkı, özel hayatın gizliliği kapsamında ileri sürülmüştür. Kişinin yaşamında dokunulmaması gereken alanların bulunması ve bireyin kendisini hiçbir baskı altında kalmadan geliştirmesi, özel yaşamın gizliliği kapsamında sunulan bir haktır. Unutulma hakkı da, bu çerçevede içerisinde bireyin geçmişinden bağımsız olarak hayatına devam etmesini ve kişiliğini geliştirmesini sağlamaya yöneliktir.

Unutulma hakkının özel yaşamın korunması hakkıyla olan bağlantısı, bilgi boyutuna ilişkindir. Bu kapsamda kişisel verilerin gizliliği, bireyin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korunması adına büyük önem arz etmektedir. Unutulma hakkı ileri sürülürken kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemelerden yararlanılması, kişisel verilerin özel yaşamın bir parçası olmasından kaynaklanmaktadır. Unutulma hakkının bir insan hakkı olarak tanımlandığı Google İspanya kararı, söz konusu hakkın, internet ortamında bulunan kişisel verilere ulaşımdan kaynaklanan tehlikeler karşısında bireye etkin bir koruma sağladığını ortaya koymaktadır.

Özellikle devlet tarafından toplanan ve kayıt altına alınan bilgilerin, bireyin ileriki yaşamında karşısına engel olarak çıkması, unutulma hakkının, istihbari faaliyetler kapsamında kullanılan kişisel verilerin silinmesi veya koruma altına alınması çerçevesinde ileri sürülebilmesine imkân vermektedir. Adli sicil kayıtlarının ve GBT sistemindeki verilerin uzun süre saklanması bireyin yaşamında birçok olumsuzluğa sebep vermektedir ve kişi geçmişinden bağımsız bir birey haline gelemediği için kendini geliştirme hakkı kısıtlanmaktadır. Bu sebeple adli sicil kayıtlarının ve GBT sistemindeki verilerin zamanın geçmesine bağlı olarak silinmesi, özel hayatın gizliliğinin korunmasına ve buna bağlı olarak kişiliğini geliştirmesine olanak verecektir.

Bilginin öznesi konumunda olan bireyi, söz konusu bilgilerin herhangi bir zaman sınırına tabi olmadan saklanması yaratacağı tehlikelere karşı korumayı amaçlayan unutulma hakkı, günümüzde sıkça dile getirilmektedir. İnternet çağının ortaya çıkardığı yenilikler sonucunda, bilgiye erişimin kolaylaşması ve söz

konusu bilgilerin uzun süre kayıt altında tutulması, özel hayatın gizliliğini ve kişisel verilerin korunmasını tehlikeye sokmaktadır. Bu kapsamda, günümüz teknolojilerinin sebep olduğu tehlikelere karşı çözüm niteliğinde olan unutulma hakkının, bilişim çağının da gereklilikleri dikkate alınarak bağımsız bir hak olarak düzenlenmesi, hakkın sağladığı koruma bakımından yararlı bir adımdır.

KAYNAKÇA

- Akgül, Aydın. “Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: “Unutulma Hakkı” ve AB Adalet Divanı’nın Google Kararı”, TBB Dergisi, S.116 (2016): 11-38.
- Aksoy, Muammer. “Güvenlik Soruşturması Denilen Hukuksal Sapıklığın MİT Raporları Işığında Korkunç Yanlış ve Yalanlar Işığında Değerlendirilmesi”, Ankara: Mülkiyeli-ler Birliği Vakfı Yayınları, 1988, s. 69-165.
- Atar, Yavuz. Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Ausloos, Jef. “The ‘Right to be Forgotten’ - Worth remembering?” Computer Law & Security Review 28, S.2 (2012): 143-152.
- Blanchette, Jean-François ve Johnson, Deborah G. “Data Retention and the Panoptic Society: The Social Benefits of Forgetfulness”, The Information Society 8, S.1 (2002): 33-45.
- Denoix De Saint Marc, Renaud. Devlet. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009.
- Gökpinar, Mahmut, Anayasal Devlette Temel Hak ve Özgürlükler Düzeni, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara 2016.
- Gözler, Kemal. Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı. Bursa: Ekin Yayınevi, 2019.
- Gözler, Kemal. Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi. Bursa: Ekin Yayınevi, 2000.
- Gözler, Kemal. Türk Anayasa Hukuku. Bursa: Ekin Yayınevi, 2018.
- Haliloğlu, Naciye Betül. “Yargılamaya ve Mahkûmiyete İlişkin Verilerin Genel Bilgi Toplama (GBT) Sisteminde Tutulması: Anayasa Mahkemesinin Bülent Kaya ve E.Ç.A. Kararlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Değerlendirilmesi.”, Anayasa Yargısı 36, S. 2 (2019): 349-500.
- Hobbes, Thomas. Leviathan. Çeviren: Semih Lim. İstanbul: YKY, 2010.
- Kaya, Semih Batur. “Anayasa Yargısında Alan Sorunu: Anayasa Yargısının Belirlenmiş Alanı.”, TBB Dergisi 32, S.143 (2019): 51-78.
- Kılınç, Durmuş. “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması.”, Ankara Barosu Dergisi 77, S. 2 (2019): 3-39.
- Machiavelli, Niccola. Prens. Çeviren: Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları, 2018.
- Mayer-Schönberger, Viktor. Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age. Princeton: Princeton University Press, 2009.
- Neocleous, Mark. Devleti Tahayyül Etmek. Çeviri: Akın Sarı. Ankara: Nota Bene Yayınları, 2015.
- Orhan, Salim. “Devlet Akli Doktrini ve Modern Türkiye’ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilat-ı Mahsusa.”, DÜHFD 23, S. 39 (2018): 375-409.
- Sancar, Mithat. Devlet Akli Kıskaçında Hukuk Devleti. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Schmitt, Carl. Siyasi İlahiyat. Çev: Emre Zeybekoğlu. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2005.
- Sözüer, Eren. “Geçmişe Sünger Çekmek: Unutulma Hakkı.”, Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2020. <https://blog.lexpera.com.tr/author/eren-sozuer/>.

- Sözüer, Eren. İnsan Hakları Hukukunda Unutulma Hakkı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2017.
- Turhan, Ayşe Melek, Kişiliğin Korunması ve Veri Koruma Hukuku Kapsamında Unutulma Hakkı, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.
- Weber, Rolf H. The Right to be Forgotten: More than a Pandora's Box?. *Journal of Intellectual Property, Information Technology, and Electronic Commerce Law* 2, S. 2 (2011): 120-130.
- Westin, Alan Furman. *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum, 1967.
- Wright, Jane. *Tort Law and Human Rights*. İngiltere: Hart Publishing, 2001.
- Yıldız, Eda. Kamu Güvenliğinin Sağlanmasında Özgürlük-Otorite Dengesi ve Devletin Rolü, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Yıldız, Tuba. Kişilik Hakları Açısından Unutulma Hakkı. Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, 2019.